

Anvendelse af antropologiske metode og analyse til undersøgelse af frafald og fastholdelse

Det erhvervsrettede uddannelseslaboratorium
marts 2015

Introduktion til antropologisk frafalds- og fastholdelsesundersøgelser

I dette notat beskrives metoder anvendt i indsamling af data til undersøgelse af frafald og fastholdelse blandt elever og studerende på tre Erhvervs- og Erhvervsakademi-uddannelser. Formålet med notatet er, at udbrede kendskabet til anvendelse af kvalitative metoder som redskab til at afdække og forstå eksempelvis frafalds- og fastholdelsesproblematikker lokalt på uddannelsesinstitutioner. I notatet beskrives hvilke forhold der er værd at være opmærksom på, når en kvalitativ metode og analyse tages i anvendelse.

Baggrund

Det erhvervsrettede Uddannelseslaboratorium har i 2013 og 2014 igangsat tre undersøgelser om frafald og fastholdelse af elever og studerende med udgangspunkt i antropologisk metode og analyse. Undersøgelserne afdækker, hvilke forhold der har betydning for elever og studerendes overvejelser om at stoppe eller forsætte på uddannelsen. Det overordnede formål er, at viden fra undersøgelserne skal bidrage til at øge antallet af elever og studerende, der gennemfører en uddannelse.

Det er de metodiske og analytiske erfaringer fra de tre undersøgelser, der danner baggrund for dette notats præsentation af muligheder og begrænsninger i anvendelse af lokalt forankrede undersøgelser om frafald og fastholdelse.

Undersøgelser på tre skoler

Undersøgelserne er foretaget på tre uddannelsesinstitutioner, som alle er samarbejdspartnere i Uddannelseslaboratoriet: Social og Sundhedsuddannelses Centret (SOSU C), Teknisk Erhvervsskole Center (TEC) og Københavns Erhvervsakademi (KEA). De tre undersøgelser skal betragtes som selvstændige og dog sammenhængende analyser, som belyser frafald og fastholdelse på erhvervs- og erhvervsakademiuddannelserne.

Antropologisk tilgang: nuanceret viden om frafald og fastholdelse

Undersøgelserne er baseret på en antagelse om, at en antropologisk tilgang - og dermed en kvalitativ metode og analyse, kan nuancere den foreliggende viden om frafald og fastholdelse og bidrage til uddannelsesinstitutionernes arbejde med at fastholde elever og studerende.

Erfaringerne viser, at den kvalitative tilgang og analyse genererer ny viden, der kan supplere uddannelsesinstitutionernes eksisterende viden på området.

Notatet indeholder:

- Baggrunden for at iværksætte frafalds- og fastholdelsesundersøgelserne
- En beskrivelse af hvorledes data-materialet til undersøgelserne er indsamlet
- anbefalinger til igangsættelser af kvalitative undersøgelser

Hvorfor iværksætte antropologiske frafaldsundersøgelser?

"Med den antropologiske tilgang går vi bag om nøgletal og statistikker for bedre at forstå årsager til frafald og fastholdelse"

Dorrit Sørensen, Uddannelseslaboratoriet

Erhvervsskolerne og erhvervsakademiernes viden om, hvorfor elever og studerende falder fra deres uddannelse er primært baseret på data indsamlet gennem kvantitative metoder. Eksempelvis frafaldsstatistikker og trivselsundersøgelser blandt elever og studerende samt lokale evalueringer af undervisningen. Disse data har ikke i tilstrækkelig grad bidraget med en viden, institutionerne kan handle og lede på i relation til at imødegå frafaldsudfordringen.

Uddannelseslaboratoriets tre kvalitative undersøgelser vil derfor udfordre uddannelsesinstitutionernes gængse frafaldsanalyse ved at anvende en antropologisk tilgang. På den måde kan institutionerne komme bag om nøgletal og statistik og bidrage til udvikling og forbedring af undervisningspraksis, så flere elever og studerende gennemfører et uddannelsesforløb.

Uddannelsesinstitutionerne har ofte haft en tilgang til frafaldsudfordringen, hvor den søges løst gennem mentorordninger, særligt tilrettelagte uddannelsesforløb,

karriere- og studievejledning mm. Der er altså ikke tradition for at tænke frafaldsproblematikken som en integreret del af tilrettelæggelsen og udførelsen af undervisningspraksis.

Med den antropologiske tilgang ønsker Uddannelseslaboratoriet at afprøve en anden metodisk tilgang til indsamling af viden og data om frafald og fastholdelse. Det er intentionen af denne viden kan åbne for nye perspektiver og forståelser af, hvordan frafald og fastholdelse kan forstås og håndteres.

Uddannelseslaboratoriets tre kvalitative undersøgelser bidrager til Uddannelseslaboratoriets bestræbelser på at understøtte en reflektiv uddannelsespraksis. Undren, refleksion og deling af viden på tværs af fag og uddannelsesinstitutioner er en grundlæggende præmis i arbejdet med at udvikle uddannelserne med fokus på at øge kvaliteten i kerneydelsen og dermed antallet af elever og studerende, der gennemfører et uddannelsesforløb.

Resultaterne af undersøgelserne af den konkrete undervisningspraksis skal desuden motivere til eksperimenter om, hvad der virker fastholdende. Hensigten er at hvert undersøgelsesnedslag skal lægge op til en handleberedskab, der kan omsættes til konkret svar på frafaldsudfordringer og derved understøtte en fastholdelseskultur på de enkelte uddannelser.

Forhold der karakteriserer den metodiske og analytiske tilgang

Tager udgangspunkt i elever og studerendes hverdag på uddannelsen

Undersøgelsen tager udgangspunkt i elever og studerendes perspektiv, fordi denne gruppe som elever/studerende på en uddannelse har oplevelser og erfaringer med, hvad der har betydning for om de trives med bl.a. undervisningsformer, fælleskab, faglighed, fravær og motivation.

Observation, deltagelse og interview

Metoden til indsamling af data er baseret på observation og deltagelse i undervisningen samt interview med elever, studerende og undervisere. Datamaterialet afdækker det informanternes gør, og det de siger.

Metodiske og analytiske fordele

Undersøgelserne afdækker den konkrete læringspraksis på de enkelte uddannelsesforløb. Dermed opnås en viden, som er forankret i en konkret kontekst. Samtidig - ved at foretage undersøgelserne på forskellige uddannelsesforløb og - institutioner - bliver det muligt at sammenligne de specifikke resultater på tværs af uddannelserne. Man kan fx anskueliggøre, hvordan håndtering af fravær kan forstås og håndteres forskelligt. Komparationen kan bidrage til at skabe nye løsninger og fokuspunkter i arbejdet med fastholdelse.

Metodiske og analytiske begrænsninger

Da undersøgelserne er foretaget på et begrænset antal uddannelsesforløb med forholdsvis få informanter vil den viden der skabes ikke afdække, i hvor høj grad elevers og studerendes erfaringer gør sig gældende for samtlige elever/studerende på hele uddannelses institutionen. Metodens forholdsvis åbne tilgang betyder endvidere, at der kan forekomme større eller mindre variationer i det indsamlede datamateriale, hvilket mindsker muligheden for direkte sammenligning af datamaterialet.

Hvordan er **datamaterialet** til undersøgelserne **indsamlet**?

Datamaterialet

Undersøgelsesernes datamateriale er indsamlet gennem deltagelse og observation i undervisningen på de udvalgte uddannelsesforløb. I alt er der foretaget 12 ugers feltstudier fordelt på seks uddannelser samt 42 individuelle interview med elever/studerende, fire individuelle interview med lærere og tre fokusgruppeinterview med i alt 14 undervisere. Derudover er der foretaget 149 telefoninterview baseret på et spørgeskema med tidligere elever om deres begrundelser for at afbryde et påbegyndt uddannelsesforløb. Undervejs i feltstudierne er der skrevet feltnoter og foretaget uformelle samtaler med elever/studerende, lærere/undervisere, uddannelseschefen og andre relevante aktører på de respektive uddannelsesinstitutioner.

Deltagelse og observation

Feltstudiet på de respektive uddannelsesforløb består i at en antropolog har deltaget og observerer den skemalagte undervisning. Som deltagende observatør har antropologen så vidt muligt taget del i det der forgår i undervisningen ved at placere sig blandt elever og studerende i klasselokalet og har fulgt med dem i pauserne. På den måde har antropologen forsøgt at positionere sig som del af elev/studerende-gruppen. Dette har øget muligheden for at etablere kontakt med elever/studerende og spørge ind til deres erfaringer som elev/studerende på uddannelsesforløbet. Positioneringen giver indblik i hvordan undervisningspraksis tager sig ud set fra elevs og studerendes perspektiv.

Som deltagende observatør har antropologen skrevet noter om det, der foregår både mellem eleverne/de studerende og i interaktionen mellem elever/studerende og lærere/undervisere. I observationerne fokuseres på hvordan elever/studerende agerer i klasserummet, og deres samspillet med hinanden. Deltagelse og observation giver mulighed for at genere et datamateriale der tager afsæt i praksis set fra elev/studerende perspektiv.

I løbet af feltstudierne på de seks uddannelsesforløb har antropologen også taget del i lærerens/underviserens pauser, og talt med dem om det observerede og spurgt ind til deres overvejelser og udfordringer i forbindelse med elevs/studerendes motivation, trivsel og ageren i undervisningen.

Interview

De individuelle interview med elever og studerende er foretaget med udgangspunkt i semi-strukturerede interviewguides. Der er spurgt ind til på forhånd fastlagte emner samtidig med at der var plads til at informanten kunne komme ind på de emner som han/hun oplever som betydningsfuld for egen trivsel, motivation og mod på at fuldføre uddannelsesforløbet. Der blev spurgt til begrundelser for at søge ind på uddannelsen, erfaringer fra tidligere skole- eller uddannelsesforløb, oplevelser omkring det sociale og faglige miljø på holdet samt spørgsmål der relaterer sig til observationer i og udenfor undervisningen. Interviewene med elever/studerende gav derved mulighed for at spørge ind til personlige oplevelser

samt at få uddybet hvordan eleven/den studerende erfarede undervisningen.

Fokusgruppe-interview med undervisere blev foretaget med udgangspunkt i en semi-struktureret spørgeguide. Underviserne fik til opgave at reflektere og diskutere pædagogiske og læringsmæssige overvejelser, hverdagen som underviser på uddannelsen samt hvilke forhold de betragter som særlig udfordrende i forbindelse med elever/studerendes engagement og deltagelse i undervisningen. Fokusgruppe-interviewene gav derved indblik i undervisernes overvejelser og udfordringer omkring hverdagen og fastholdelse af elever/studerende.

De individuelle interview med lærere tog ligeledes afsæt i en semi-struktureret spørgeguide og der blev spurgt ind til undervisningspraksis og udfordringer i forhold til elevers deltagelse og engagement i undervisningen.

Telefoninterview

149 elever der er stoppet undervejs i et uddannelsesforløb har telefonisk besvaret et spørgeskema. Spørgsmålene handler om deres begrundelser for at stoppe på uddannelsesforløbet, om uddannelsen/skolen kunne have gjort noget anderledes for at gå dem til at gennemføre uddannelsesforløbet og om deres nuværende uddannelses- og job situation.

Kriterier for udvælgelse af uddannelser og informanter

Udvælgelse af hvilke uddannelser der skulle indgå i undersøgelsen har i de fleste tilfælde taget udgangspunkt i kriteriet om lavere fastholdelsesprocenter sammenlignet med de øvrige uddannelser på institutionen. Udvælgelse af uddannelser

med af lave frafaldstal og høje gennemførelsesprocenter er fravalgt ud fra antagelsen om at identificering af forklaringer på frafald, fremfor fastholdelse er undersøgelsens centrale problemstilling.

Udvælgelse af elever/studerende til individuelle interview skal så vidt muligt afspejle sammensætningen af elever/studerende på holdene med hensyn til alder, etnicitet og køn. Forskelligheder i elevernes adfærd - eksempelvis om de var udadvendte eller mere tilbageholdende i undervisningen - blev også taget i betragtning.

Løbende tilbagemelding og refleksion om data

Undervejs i undersøgelsen og analysearbejdet er observationer og forløbelige pointer diskuteret med undervisere/lærere, uddannelseschefer og andre der har været tæt på undersøgelsen. Dette har gjort det muligt at få nuanceret og afprøvet forløbelige pointer. Denne fælles diskussion og refleksion over de præsenterede observationer har givet undervisere/lærere med flere mulighed for at udveksle erfaringer og blive inspireret af hvordan kollegaer på andre uddannelser i organisationen håndterer frafalds- fastholdelses udfordringer i deres daglige arbejde.

Etik

Alle informanter i undersøgelsen er blevet anonymiseret. En fuldstændig anonymisering af undervisere/lærere har dog ikke været mulig. Dette er blevet drøftet undervejs i forløbet og undervisere/lærere er indforstået med den manglende anonymisering. Alle involverede undervisere/lærere har læst udkast til

rapporterne inden de er blevet offentliggjort. Dette blev gjort af hensyn til den sårbare situation, den enkelte informant kunne befinde sig i, eftersom rapporterne

ville blive tilgængelige for kollegaer og ledere.

Anbefalinger til før, under og efter igangsættelse af kvalitativ undersøgelse

Tilrettelæggelse af undersøgelse

Det anbefales at Institutioner der vil benytte den kvalitative tilgang til frafaldsundersøgelser udarbejder et projektdesign med problemfelt, tids- og arbejdsplan. I den forbindelse vil det være en fordel at nedsætte en styregruppe for projektet. Gruppen skal sikre projektets forankring i organisationen, bidrage med viden om organisationen samt skabe de nødvendige kontakter for at feltstudiet kan finde sted. Det er af stor betydning at styregruppen diskuterer og planlægger hvordan der skal følges op på undersøgelsen og at gruppen involverer relevante aktører i processen. En tidlig stillingtagen til hvordan undersøgelsens resultater kan bidrage til organisationens igangværende arbejde med eksempelvis frafald og fastholdelse, samt styrke mulighederne for at undersøgelsens resultater kan danne afsæt for forbedringer og/eller ændringer. Hvis ikke der nedsættes en styregruppe er det væsentlig at organisationen overvejer hvordan resultater tænkes anvendt i organisationen.

Udvælgelse af uddannelser

I udvælgelse af uddannelser er det væsentligt at forholde sig til om undersøgelsen primært skal afdække de uddannelser der er særlig udfordret på at fastholde elever/studerende, eller om undersøgelsen

i højre grad skal belyse uddannelsespraksis med en højere succesrate for gennemførelse. Dette vil afhænge af hvordan organisationen forestiller sig at arbejde med frafalds- og fastholdelsesproblematikken. Erfaringerne viser, at undervisere/lærere generelt set er meget positive og imødekommende og udtrykker glæde ved den mulighed for refleksion som deltagelse og observation på deres uddannelse og i deres undervisningspraksis medfører.

Undersøgelsens momentum

Erfaringer fra Uddannelseslaboratoriets kvalitative undersøgelser peger også på, at dialogmøder hvor frafalds- og fastholdelsesproblematikken diskuteres med undervisere/lærere og nærmeste ledere skaber mulighed for at udveksle perspektiver og erfaringer. Blandt andet hvordan frafald og fastholdelsesudfordringen tages på de forskellige uddannelser som organisationen udbyder. Dialogmøderne kan danne afsæt for igangsættelse af initiativer og fastholdelse og gennemførelse med udgangspunkt i undervisere/læreres viden om særegne forhold på deres uddannelser.

Dialogmøderne kan ske i større fora på tværs af uddannelser eller som mindre

aktiviteter hvor observationer kan bruges i undervisernes/lærerens pædagogiske og didaktiske overvejelser.

Når der sættes en undersøgelse i gang på egen uddannelsesinstitution, uanset om det handler om frafald, fastholdelser eller andre forhold, skabes der en særlig opmærksomhed hvis momentum kan være en anledning til at diskutere organisationen praksis og åbne op for refleksion over denne. Blandt de undervisere/lærere og ledere som deltager kan undersøgelsen skabe refleksioner om mulige ændringer og forbedringer af egen praksis.

Opfølgning på undersøgelsen

For at sikre sig at undersøgelsen bliver et aktiv som uddannelsesorganisationen kan bruge fremadrettet er det betydningsfuldt tidligt i forløbet at indtænke undersøgelsen som en del af organisationens strategiske arbejde. Hvordan og på hvilken måde kan undersøgelsen både før, under og efter udførelse forankres i organisationen? Hvordan kan undersøgelsen anvendes i det arbejde som organisationen allerede har planlagt?

Etiske overvejelser

Da undersøgelsen foregår i egen organisation er det særlig vigtigt at være opmærksom på at informanterne og i særdeleshed undervisere/lærere og ledere kan stå i en sårbar situation eftersom deres praksis er genstand for undersøgelse. For at imødegå denne sårbarhed er det betydningsfuldt at undersøgelsens formål og anvendelse er tydeligt formuleret, så der ikke skabes unødigt usikkerhed omkring dette. Endvidere er det betydnings-

fuldt at antropologen ('undersøgeren') løbende præsenterer og diskuterer de forløbelige observationer, de mulige analytiske perspektiver samt får nuanceret den foreliggende viden.

Intern eller eksterne undersøger?

Fordelen ved at lade en af organisationens egne medarbejdere foretage en kvalitativ undersøgelse er, at medarbejderen kender organisationen og dermed hurtigt kan orientere sig og har kendskab til hvor viden og informationer, der er nødvendige for at kunne gennemføre undersøgelsen, findes. Medarbejderen kan også være med til at sikre projektets forankring i organisationen. Set fra informanternes synspunkt kan det opleves som tryghedsskabende at de kender 'undersøgeren' på forhånd. Ulempen kan dog være at medarbejderen/'undersøgeren' gennem interview eller observation får indsigt i forhold der på forskellig vis kan være kompromitterende for informanterne.

Ulempen ved at have en udefrakommende 'undersøger' er at han/hun skal bruge uforholdsmæssig meget tid på at lære organisationen at kende. Endvidere kan der være risiko for at 'undersøgeren' ikke når få opbygget det nødvendige faglige relationer der skal sikre projektets forankring i organisationen.

Fordelen ved at lade en udefrakommende 'undersøger' foretage den kvalitative undersøgelse er, at han/hun i kraft af sin manglende forankring i organisationen ikke er indlejret i det sociale og faglige netværk. Den udefrakommende er ikke umiddelbart del af en forpligtende arbejdsfællesskab med de muligheder og

begrænsninger der ligger i det. Dertil vil en udefrakommende højest sandsynligt lettere kunne stille undrende og afklarende spørgsmål, mens medarbejderen i mindre grad vil underes. Fordelen ved de

undrende spørgsmål er, at `undersøgeren` kan stille skarpt på selvfølgeligheder og antagelser der måtte være i organisationen om som kan kaste lys over frafalds- og fastholdelsesudfordringen.

Vil du **vide** mere?

Er du interesseret i at vide mere om Uddannelseslaboratoriets antropologiske undersøgelser kan du finde frafalds- og fastholdelser rapporterne på Uddannelseslaboratoriets hjemmeside. <http://uddannelseslaboratoriet.dk/>

Anvendelse af antropologisk metode og analyse til undersøgelse af frafald og fastholdelse.

Marts 2015

Det erhvervsrettede uddannelseslaboratorium /v Teknisk Erhvervsskole Center og Professionshøjskolen Metropol

Teknisk Erhvervsskole Center
Nordre Fasanvej 27
2000 Frederiksberg C

Professionshøjskolen Metropol
Tagensvej 18
2200 København N

Projektchef Dorrit Sørensen
doso@phmetropol.dk
+45 72 48 70 09

www.uddannelseslaboratoriet.dk

Partnerne i Det erhvervsrettede uddannelseslaboratorium

TÉC

PROFESSIONSHØJSKOLEN

METROPOL

DTU Danmarks
Tekniske
Universitet

CEFA
VI FREMMER VIDEN

UCC
University College UCC

KØBENHAVNS
TEKNISKE
SKOLE **kts.**

SOSU

REGION H Rigshospitalet

cefu | Center for
Ungdomsforskning

REGION H HR & Uddannelse

kea
KØBENHAVNS ERHVERVSAKADEMI

UU KØBENHAVN

CPH WEST
UDDANNELSESCENTER KØBENHAVN VEST

REGION H Region
Hovedstaden

DEN EUROPÆISKE UNION
Den Europæiske Socialfond
Vi investerer i din fremtid

UDDX
Det erhvervsrettede
uddannelseslaboratorium